

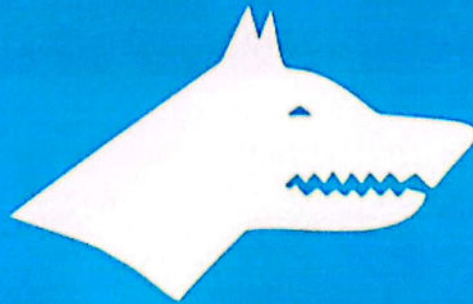
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
-TÜRKÇE KELİMELER

ORHUN YAZITLARI

SÖZLÜĞÜ

YAZAR

PERİ

ORHUN

BASIM YILI 2024

ORHUN YAZITLARI SÖZLÜĞÜ

¥

Ÿ

Ъ

Ч

Л

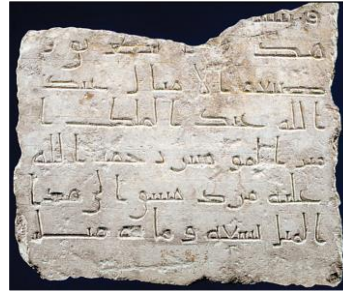
Yazıt

Bir kimse veya bir olayın anısını yaşatmak için bir şey üzerine kazılan yazı

Bark

Anıt Mezar

Bengü

Ebedi

ÖNSÖZ

Orhun Yazıtları'nın söz varlığı olarak deyimler, atasözleri, ikilemeler, koşutluk yönü itibariyle oldukça zengindir. Koşutluk, yazıtların yazı dilinin ve üslûbunun karakteristik özelliğidir. Birleşik sıra cümleleri ile eşit ögeli birimlerden oluşan cümle ifadeleri, anlatıma güzel bir ahenk katar; edebî sanatlar, benzetmeler yönü itibariyle de yazıtların dili zengindir. Derinlikli arka planda dil ve kültürün şekillendiği görülür, aynı zamanda toplumun millî duruşunu etkilediği görülmüştür. Yapılan çeşitli çalışmalar sonucunda yazıtlarda geçen atasözü ve deyimlerin dönemin söz varlığında önemli bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bakımdan Türkçe en az üç bin yıllık bir geçmişli olan işlenmiş bir dil hüviyeti ile karşımıza çıkmaktadır.

Yazıtlarda dilin ve sözün ifade zenginliğinde kullanılan gerek atasözleri gerekse deyimlerin anlam içerikleri, Türklerin iç dünyasını öğrenme fırsatı vermektedir. Bu bakımdan Türk milletinin, karakteristik özellikleri bakımından bozkırda özgürlükçü bir ruh dünyasına sahip olduğu, zaman zaman Kağan'ın sözünü dinlemez oluşu, disiplin altında tutulması güç bir toplumsal psikolojiye sahip olduğu kanaatini uyandırmaktadır. Bununla birlikte Orhun Yazıtları'nda geçen atasözü ve deyimlerde Kağan'ın milletine karşı olan görev ve sorumluluklarına sık sık vurgu yapılmakla birlikte, milletin de Kağan'a karşı olan görev sorumluluklarının olduğu ifade edilir. Kağan'ın millete olan düşkünlüğü, milletin adının sanın yok olmaması için var gücüyle çalışması, gereken fedakârlığı yapması ve böylece devleti ve milleti için savaşan "alp insan" tipinin sosyolojik anlamda varlığının ortaya çıkması anlatılır. Türk boylarında millet olma şuurunun oluşması ile töreye ve kağana biat eden farklı isimlerdeki akraba boylarının Türk ismi ile bir araya getirilip millet bilincinin oluşturulması dil ve kültür birlikteliği kapsamında işlenmiştir.

Göktürk Yazıtları olarak da bilinen Orhun yazıtlarında geçen öz Türkçe kelimeler

Adak kamşat: Ayağı burkulmak, ayağı dolaşmak, sendelemek (morali bozulmak, şaşırıp yanlış hareket etmek) mecazen “maneviyatı bozulmak

Açsık: Açlık

Ağı: İpek, ipekli giysiler

Anca: Öyle, böyle

Anda : O anda, orada

Arılmak : Yok olmak

Aymak : Söylemek, demek

Aygıç(aygıç): Danışman, vezir

Asra: Yeryüzü

Atı küsi yok bol: Adı sanı yok olmak

Balık : Şehir

Bark: Anıt mezar

Başlığ yeküntür: Başlıya (mağrura) baş eğdirmek

Bay : Zengin, varlıklı

Bengü : Ebedi

Beze, Bezeci: Süs, süsleyici

Bilig: Bilgi

Biriki budunuğ ot sub kıl-: Birleşik milleti ateş ile su gibi birbirine düşman etmemek

Birle: İle

Bitig : Yazı

Bitimek : Yazmak

Bunça : Bunca, bu kadar, böyle

Buyruk: Emir

Bodun, Boyun: Kavim, millet, boy

Boşgurmak : Öğretmek, eğitmek

Böri: Kurt

Çıgany: Fakir

Doruk: İnce, zayıf

Eçi: Büyük kardeş

Edgü: iyi

Emek: Zorluk, zorluk çekmek
Erinç: Gerçek, doğru
Erk, erkli: Güç, güçlü, hür
Ermek : Yaşamak, var olmak
Erinç : Gerçek, doğru
Eşid: İştirmek
İçgın etmek : Terketmek
Irak: Uzak
İdi: Hiç, asla
İçre aşsız taşra tonsuz- : İçi aşsız, dışı giysisiz (karnı aç, sırtı çıplak)
İçreki: İçerdeki
İl, el: Ülke , yurt, vatan İlin törüsün tuta birmiş: İl tutmak, töre düzenlemek(Türk halkının devletini ve yasalarını yönetivermiş ve düzenleyivermişler)
İlte: İlde, devlette
İni: Erkek kardeş
İt- : Düzenlemek, toplamak, tanzim etmek, düzene sokmak
Kamu: Hepsî, toplamı
Kamşamak : Titremek, gevşemek
Kara terin yüğürt-: Kara terini dökmek, çok emek vermek, çok çalışmak
Kang : Baba
Katıg: Katı
Kıtay : Çin, Çinliler
Kony: Koyun
Körmez köz: Görmez göz
Körür köz: Görür göz
Küntüz: Gündüz
Kızıl kanın töküt-: Kızıl kanını akıtmak
Men: Ben
Oğuş: Soy, evlatlar
Olur: Oturmak
Öd: Zaman
Öğirmek : Mutlu, memnun olmak
Öğleşmek : Anlaşmak, sözleşmek
Öl: Ölmek
Öküş: Çok
Öz,özüm: Kendim
Sançmak : Savaşta yenmek, bozguna uğratmak
Sav: Söylenen söz
Semiz: İri yarı, besili, şişman
Sü: Ordu, asker
Tag: Dağ
Tarkat: Tarkan (yüksek bir unvan)
Taş: Dış
Teg: Değmek, dokunmak
Tegi: Kadar
Tengri: Tanrı
Tınla-: Dinlemek
Tizliğığ sökü-: Dizliye (güçlüye) diz çöktürmek
Tün, dün: Gece
Tün udıma-, geceleri uyumamak küntüz olurma- “, gündüzleri oturmamak” (gece gündüz demeden çalışmak, çok çalışmak)
Tüzmek: Düzenlemek
Tüketi: Tamamıyla
Törü: Türemek
Tod- : Doymak

Tog: Doğmak
Togsık: Doğu
Tokuz: Dokuz
Tonlug: Elbiseli
Toruk: Zayıf
Tosık: Tokluk
Udı: Uyumak
Uçmak: Ölmek
Ulayu: ve, bilhassa
Üze: Gökyüzü
Yablak: Kötü
Yabgu: İdareci, vali
Yagı: Düşman, düşman ordusu
Yagut: Yakınlaştırmak
Yalıng: Çıplak
Yaguk: Yakın
Yavuz: Kötü, berbat
Yazınmak: Yabancılaşmak
Yılık: Atlar, at sürüleri
Yış: Orman, yeşil
Yinçge: İnce
Yir: Yer
Yuyka: İnce
Yogun: Yoğun
Yorımak: Yürüme

Boşgurmak
Öğretmek, eğitmek

Kamşamak
Titremek, gevşemek

Bodun
Boy, kavim

Kıtay
Çin, Çinliler

Ernek
Yaşamak, var olmak

İçgin etmek
Terk etmek

Bay
Zengin, varlıklı

Sançmak
Savaşta yenmek, bozguna uğratmak

Bitimek
Yazmak

Aymak
Söylemek, demek

Öğirmek
Mutlu, memnun olmak

Bengü
Ebedi

Bitig
Yazı

Balık
Şehir

Anda
O anda, orada

Öğirmek
Mutlu, memnun olmak

Bengü
Ebedi

Bitig
Yazı

Balık
Şehir

Anda
O anda, orada

Öğleşmek
Anlaşmak, sözleşmek

Eriñç
Gerçek, doğru

Arılmak
Yok olmak

Kang
Baba

Yazınmak
Yabancılaşmak

